

« zurück blättern vor »

HARAP subst. m., ab 1551; auch *harab*, *herab*, *herap*. **1)** *po harapie* ‘nicht zur rechten Zeit, zu spät’ – ‘po czasie, nie w porę, za późno’: 1551 KromRozm I D2, SPXVI *Wyęc tak piffe? (--)* *Piffe / ále po hárápye*. o ca. 1580 MWilkHist D, SPXVI *Wczás pánowie po hárabie A Kriftusa iuz nie w grobie*. o 1644–1660 VorLetSkarb 243, SP17 *wziąwłszy w ciągnieniu wiadomość, ze iuz po harapie [...] nażad retiował*. o (1664) 1886 Markowicz, KUBALA 278 *Kiedyby nie komisya była przeszkodą, jużby było [...] po harapie*. o 1670 PotWoj 33, SP17 *Stuchaią rychło w polu będzie po Herapie*. o 1781 Zabł.Dziew. 88, L *Wszystka już była gotowość na Pani wesele, Jedna lalka przyjeżdża, wpada mu w oczy – iuz po harapie*. o (1886) 1949–1951 Sienk.Pot. II 20, DOR *Zgodzi się, to wyprawię wam, nie mieszkając, wesele... Nie zgodzi się, bierz ją i tak. Jak będzie po harapie, to będzie po wszystkim...* – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW (przen.), LSP, DOR (fraz. przest.). **2)** ‘Ausruf, mit dem die Jäger den Hund herbeirufen, insbesondere, um ihn von der erlegten Beute wegzutreiben: bei Fuß!’ – ‘okrzyk myśliwych nawołujący psy, zwłaszcza w celu odciągnięcia ich od upolowanej zwierzyny: do nogi!’: 1560 RejWiz 78v, SPXVI *Kiedy fámá myfl ciągnie do burdy do zwády. Nie trzebá tám lá lá lá bárzo długo wołác / iedno pátrzay herapu kiedy odeymowác*. o (1595) 1598 KlonFlis Fv, SPXVI *Tłuftego skromnym / prędkiego ciekáwym Muśi zwác kto chce być myśliwcem práwym / Wątrobę lekkim / á gdy się obłowi / Pfo m herab mowi*. o (1826) 1871 Fredro A.Damy 147, DOR *Nie ruszaj; a harap! a fe! a zasię!* o (†1856) 1858 Koźm.Pam.I 180, DOR *Już stýchać było odgłos chrapliwy i rozmaitego tonu trąb i trąbek, wrzaski harapów, nawotywanie psów*. o 1893 Grusz.Ar.Tuzy 5, DOR *Dobiegały jego uszu wrzaskliwe odgłosy: – Harap! harap! harap! – powtarzane na różne tony. Widocznie charty wzięty zajęca i targaty uszczwanego*. o 1938 Łow.Pol. 33, DOR *Oba psy trzymały zajęca w pyskach wysoko, jakby tryumfalnie, pokazując swoją zdobycz i dopiero po groźnym okrzyku “harap” oddały go nadjeżdżającemu strzelcowi*. – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SW, DOR (łow.). **3)** ‘Jagd’ – ‘polowanie, łowy’: 1562 RejZwierz 128v, SPXVI *Chárt ná podczuwáczce. TO tego iáko widzisz / ná smyczy tárgáią / Y przedsię w herabu / czáfem kiyem dáią*. o 1567 BielSat C4v, SPXVI *Bo sie im krotochwilá tá bárzo sprzykrzyła / Goleń / Plecy / y Głowe w hárab náruřzyłá. Poiedźmyż ták do domu / bądź Záiączku w leřie*. o (†1614) 1964 SzymSiel 102, SP17 *i harap ma swoie przykre dojeżdżania*. o †1696 Pot., SW *Zając uchodzi do wiadomej kniei przed harapy*. o [LBel.] †1700 Kchow. 242, L *Síta miewa przypadków herap nieszczęśliwy, Zaiącowi śmierć niosąc, aż łowczy nieżywy*. – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL (fig.), SW (m.u.), LSP. **4)** ‘Beute’ – ‘zdobycz,

hup': 1564 Mącz 36a, SPXVI *Interceptor praede, Który kogo do harapu wbiegł / to yeft / do łupu wbieżał.* ○ 1695 Psalmod. 51, L *Pochowawszy oyca, sami do sukcesyi iako do herapu.* ○ 1696 PotPocz 66, SP17 *Infzyc chárt [...] zgryźcie soki, Y trąbę, przy herapie obliże z pofoki.* ○ (1745–1746) 1753–1756 Chmiel. 1 80, L *Kto pierwszy dobieży do harapu, tego zwierz.* ○ [LBel.] vor 1764 TR *Harap. podać miafsto w harap. iuz po herapie.* – (SŁA), SPXVI, MĄCZ, TR, L, SW (m.u.). 5) 'Peitsche, die vor allem für Jagdhunde verwendet wurde' – 'bicz używany głównie na psy myśliwskie': †1861 Chodź., SW *W ręku harap myśliwski.* ○ 1889 Kaczk.Olbracht. I 86, DOR *Widzieli na tle łuny czerwonej czarny cień jeźdźca, który naprzód schylony, okładał harapem boki koniowi.* ○ (1932) 1947 Mostow.Kariera 138, DOR *Jeżeli pan nie wyniesie się stąd zaraz przy pierwszej sposobności, obiję pana harapem jak psa!* – (SŁA), SWIL, SW, LSP, DOR. ◇ **Var:** *harab* subst. m., 1567 BielSat C4v, SPXVI ○ ca.1580 MWilkHist D, SPXVI ○ [LBel.] 1587 BielRozm 23, SPXVI – SPXVI, SW (stp.); *harap* subst. m., 1551 KromRozm I D2, SPXVI – (SŁA), SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *herab* subst. m., 1562 RejZwierz 128v, SPXVI ○ [LBel.] (1595) 1598 KlonFlis Fv, SPXVI – (SŁA), SPXVI, L, SW (stp.); *herap* subst. m., 1560 RejWiz 78v, SPXVI ○ [LBel.] 1696 PotPocz 66, SP17 – SPXVI, TR, L, SW (stp.). ◇ **Etym:** nhd. *herab* adv., 'abwärts', GRI, nur für Inh. 2. ◇ **Der:** *herapowy* adj., [hapax] 1618 Ostror.Myśl. 50, L, zuerst geb. TR, nur für Inh. 3; *harapnik* subst. m., 'eine Art Jägerpeitsche; Pferdepeitsche', (1689) 1693 Haur Sk. 339, L *Szczwaczom trzeba wielkiéy pilności, aby Pańfki harapnik koto grzbieta abo uszu niedbatego nie uwiiał się.* ○ [LBel.] (1900) 1950–1953 Dygas.Zając 127, DOR, zuerst geb. TR, nur für Inh. 5; *herapowy* adj., zuerst geb. TR, nur für Inh. 3; *herapnik* subst. m., 'eine Art Jägerpeitsche', zuerst geb. L, nur für Inh. 5; *harapacz* subst. m., 'Jägerpeitsche', [hapax] 1829 Moraw., SW, zuerst geb. SW, nur für Inh. 5; *harapować* v. pf., 'jagen', [hapax] (†1861) 1880 Chodź.Pisma II 216, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 3. ❖ Auszugehen ist von unserem Inhalt 2, der wohl auf eine unbelegte Verwendung von dt. (mhd.?) *herab* als Befehl an Jagdhunde, von der erlegten Beute abzutreten, zurückgeht. Daß es sich ursprünglich um Jägerslang handelte, wird durch den Beleg aus Klon[owic] Flis, (1595) 1598, SPXVI, s.o., erwiesen. Vielleicht hängt das nicht mehr verständliche *herapu odejmować* (1560 RejWiz., SPXVI, s.o.) damit zusammen. Aus Inhalt 2 erklärt sich sowohl die Wendung *po harapie* 'zu spät' (Inhalt 1) als auch der Inhalt 'Beute' (Inhalt 4), und erst daraus 'Jagd' (Inhalt 3). Das setzt eine gewisse Zeit und damit eine erheblich frühere Entlehnung für Inhalt 2 als im Erstbeleg voraus. Inhalt 5 geht wohl, als eine Art Kurzform, auf die Ableitung *harapnik* (Datierung!), s.o., zurück. Der Grund hierfür war eventuell die Notwendigkeit, eine Doppeldeutigkeit von *harapnik* zu

vermeiden. Einen – allerdings nicht spezifizierten – Teil der mittelpolnischen Inhalte erklärt SŁAWSKI SE durch türk. *harap* ‘Zerstörung, Verwüstung’, wozu eventuell das Beispiel aus TROTZ (s.o.) gehört: es fällt auf, daß TROTZ unter *harap* nur die Bedeutung ‘Rapuse [siehe GRIMM 14, 122-123], Plünderung, Preis, Raup; le pillage, prise, sac’ angibt, vgl. auch GLOGGER.

« zurück blättern vor »